

Till ordinarie ledamöter i miljöutskottet

Stockholm, 14 oktober 2022

Ingen ska dö eller bli sjuk av smutsig luft!

Luften i Sverige är inte så bra som vi tror. Halterna av luftföroeningar ligger långt över WHO:s senaste rekommendationer i flera delar av landet. Detta medför allvarliga konsekvenser som ökad risk för hjärt-kärlsjukdom, KOL och astma. Inte minst barn riskerar livslånga skador. Beräkningar baserade på de nya rekommendationerna från WHO tyder på att 82 procent av den svenska befolkningen utsätts för oacceptabla halter små partiklar (PM_{2,5}) och 11 procent för oacceptabla halter kvävedioxid.

Minst 6740 personer dör årligen till följd av dålig luft i Sverige (jämfört mot ca 200 som dör i trafiken) och samhällskostnader kopplade till hälsa beräknas uppgå till 168 miljarder kr årligen.¹

Vilka brister finns när det gäller luftkvalitet idag?

- **Kraven på luftkvalitet är inaktuella.** De behöver uppdateras utifrån rådande forskning om luftföroeningars hälsoeffekter (inklusive barn och kroniskt sjuka) Gränsvärdena har idag inte hälsa i fokus.
- **Åtgärdsprogrammen behöver förbättras och effektiviseras** i linje med Naturvårdsverkets och Statskontorets översyn 2020 (uppföljning och sanktioner saknas).
- **Det saknas krav på mätningar** vid högre halter av luftföroeningar där barn vistas (exempelvis skolor och förskolor). Ultrafina partiklar och sot som kan ge hälsoeffekter mäts inte eftersom de idag är oreglerade.
- **Tillgänglig och lätt information** om luftkvalitet till befolkningen saknas ofta.
- **Ansvar för miljöövervakning är splittrat** mellan kommunerna och staten. Det är idag stora skillnader i såväl förutsättningar som hur åtgärder syns på kommunal nivå. Några exempel på problem som uppstår p g a detta är:
  - miljökvalitetsnormer överskrids och förebyggande arbete försvåras
  - stora geografiska variationer när det gäller tillgången till nationell modellering (beräkningsmodell för luftkvalitet)
  - i vilken grad kommuner tar hänsyn till luftkvalitet vid stadsplanering varierar mycket i landet liksom graden av kartläggning av utsläppskällor.

Våra förslag på lösningar som bidrar till en bättre luftkvalitet:

1. **Höj kraven för renare luft.** Ambitionsnivån för luftkvaliteten behöver öka och regelverk och miljömål skärpas. Sveriges gränsvärden bör ligga i linje med WHO:s riktlinjer från 2021 som baseras på den senaste forskningen. Luftföroreningar påverkar alla i Sverige och är särskilt skadligt för barn, gravida och kroniskt sjuka personer. Något nedre tröskelvärde som garanterar att hälsan inte skadas finns inte. Ny forskning (sammanställd av WHO 2021) visar att även låga halter luftföroreningar innebär en hälsorisk. Därför behövs ett mer proaktivt arbete för ren luft. Minskning av luftföroreningar ger hälsovinster för hela befolkningen även i områden där halterna är låga. Klimatåtgärder som minskar utsläppen av fossila bränslen bidrar även till bättre hälsa. Åtgärder för frisk luft bidrar till miljömålet Begränsad klimatpåverkan och God bebyggd miljö.

2. **Stärk luftkvalitetsarbetet genom att ge Naturvårdsverket i uppdrag att ta fram en nationell åtgärdsplan för luftkvalitet.** En förutsättning för att stärka arbetet med luftkvaliteten i Sverige är att öka styrningen och samordningen av insatserna. Då behövs en nationell åtgärdsplan i linje med Naturvårdsverkets översyn av åtgärdsprogram 2020. Lagändringar behövs också bland annat för att garantera att formella åtgärdsprogram tas fram lokalt, och för att kontinuerlig uppföljning genomförs. Incitament behövs även för att arbeta förebyggande för god luftkvalitet och undvika överskridanden av miljökvalitetsnormer. Bättre nationell samordning och styrning medför i sin tur lättare rapportering till EU och tydligare vägledning på regional och lokal nivå.

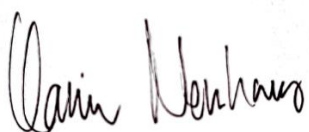
3. **Förbättra övervakningen av luftkvaliteten** genom bättre mätningar och beräkningar (exempelvis genom statlig finansiering och utveckling av nationell modellering), bättre lokala åtgärdsprogram och informationsinsatser. Nationell modellering behövs bland annat för att:²

- tillräckliga data om luftkvalitet ofta saknas och för att kartlägga utsläppskällor som är viktigt beslutsunderlag vid val av effektiva åtgärder
- ge kommuner samma möjligheter att arbeta för förbättrad luftkvalitet
- luftkvalitet ska kunna integreras väl i stadsplanering (hållbara städer)
- miljökvalitetsnormer ska kunna följas upp och förebyggande arbete bedrivs
- information om luftkvalitet och hälsorisker ska kunna bli tillgängliga för befolkningen.

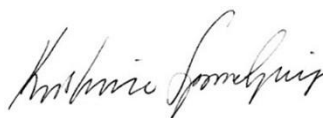
De samhällsekonomiska kostnaderna för bara NO₂ och PM 2.5 uppgår till ca 168 miljarder, vilket kan jämföras mot kostnader för utvecklingen av nationell modellering som enligt SMHI uppskattas till 4–13 miljoner.³

Kontakta oss gärna om ni i ert parti har frågor eller vill ta initiativ baserat på vårt underlag, till exempel ställa en fråga, interpellation eller skriva en motion under allmänna motionstiden. Vi bokar även gärna ett möte om ni vill ses fysiskt eller digitalt.

Med vänlig hälsning,

Karin Neuhaus
Generalsekreterare
Astma- och Allergiförbundet

Kristina Sparreljung
Generalsekreterare
Hjärt-Lungfonden

Kontaktuppgifter till handläggare:

Marie-Louise Luther, intressepolitisk handläggare Astma- och Allergiförbundet:
marie-louise.luther@astmaoallergiforbundet.se, 08-506 28 211

Martina Elings-Pers, Projektledare opinionsbildning, Hjärt-Lungfonden
martina.elings-pers@hjärt-lungfonden.se, 070-330 52 74

Källor:

1. Quantification of population exposure to NO₂, PM_{2.5} and PM₁₀ and estimated health impacts, Report No B 2446, 2022 IVL Svenska Miljöinstitutet, och Umeå Universitet
2. Översyn av åtgärdsprogram, Naturvårdsverket 2020
3. ibid

Bilaga

Mer fakta om hälsorisker:

Luften i Sverige är inte så bra som vi tror. Luftkvaliteten har förbättrats, men halterna är fortfarande så höga att hälsan kan skadas. Miljökvalitetsnormerna (MKN) som ska följas överskrids på flera håll och Miljömålet ”Frisk Luft” som ska eftersträvas nås inte.

Varje år dör 6740 personer i förtid.¹ Det är framför allt inandningsbara partiklar, kväveoxider, ozon och vissa organiska kolväten som bidrar till uppkomst av olika hälsoproblem i Sverige. Partiklar anses i dag vara de luftföroreningar som påverkar människors hälsa mest. Vägtrafiken är den största lokala källan till luftföroreningar i tätbebyggda områden. Trafiken släpper ut både avgaser och slitagepartiklar från fordon och vägbanor.

Barn är känsligare än vuxna för luftföroreningar vilket kan leda till sänkt lungfunktion och livslånga konsekvenser, bland annat ökad risk för KOL och astma. Men även kroniskt sjuka och gravida hör till särskilt utsatta grupper. Luftföroreningar orsakar uppåt 1 200 akuta besök på sjukhus årligen för astma. Flera studier konstaterar även att luftföroreningar ökar risken för att barn utvecklar astma. Förorenad luft orsakar ökad dödlighet i hjärt-kärlsjukdom, med allvarliga konsekvenser som exempelvis hjärtinfarkt och stroke, huvudsakligen på grund av partiklar. Forskning visar även att smutsig luft påverkar andra organ och förvärrar flera sjukdomar, bland annat har samband påvisats till diabetes, demens och låg födelsevikt hos nyfödda.²

Källor:

1. Quantification of population exposure to NO₂, PM_{2.5} and PM₁₀ and estimated health impacts, Report No B 2446, 2022 IVL Svenska Miljöinstitutet, och Umeå Universitet
2. Miljöhälsorapport 2017 och Miljöhälsorapport 2021, Folkhälsomyndigheten, Karolinska Institutet och Institutet för Miljömedicin